

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E – mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Департаменти (управління) освіти
і науки обласних, Київської
міської державних адміністрацій

Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Заклади загальної середньої освіти

Організаційно-методичні
засади освітнього процесу
у спеціальних закладах освіти
в 2018/2019 навчальному році

Надсилаємо рекомендації Міністерства освіти і науки України про організаційно-методичні засади освітнього процесу у спеціальних закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами в 2018/2019 навчальному році для використання в роботі.

Додаток: на 7 арк.

Заступник Міністра

Павло Хобзей

Симоненко Т. В.,
Лабайчук Г. Ф.
481-47-65

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
№1/9-485 від 06.08.2018

Додаток до листа МОН
від 06. 08. 2018 р.
№ 1/9-485

Організаційно-методичні засади освітнього процесу
в спеціальних закладах освіти у 2018/2019 навчальному році

Організація освітнього процесу у спеціальних закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами (далі – спеціальні заклади) у 2018/2019 навчальному році здійснюється відповідно до прийнятого Верховною Радою України 5 вересня 2017 року Закону України «Про освіту» в рамках нормативно-правового забезпечення Нової української школи, положень про спеціальну школу (школу-інтернат), навчально-реабілітаційний центр, інших актів, що регулюють забезпечення освітнього процесу в закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Прикінцевими положеннями Закону України «Про освіту» встановлено, що, окрім закладів загальної середньої освіти, здобуття повної загальної середньої освіти забезпечують також спеціальні заклади освіти, зокрема, спеціальні школи, навчально-реабілітаційні центри (далі – НРЦ).

З 1 вересня 2018 року навчання учнів початкової школи спеціальних закладів починається з першого класу за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти, розробленими відповідно до Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (далі – Державний стандарт).

Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей дітей з особливими освітніми потребами на рівні початкової загальної освіти, загальний обсяг навчального навантаження, форму державної атестації та кількість годин для проведення корекційно-розвиткової роботи.

Звертаємо увагу, що у базовому навчальному плані початкової освіти для спеціальних закладів (класів) загальної середньої освіти (додаток до Державного стандарту) години, передбачені для фізичної культури та години передбачені на корекційно-розвиткову роботу, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого/річного навчального навантаження здобувача освіти.

Учні спеціальних закладів освіти після підготовчого класу у 2018/2019 навчальному році продовжують навчання у першому класі за типовою освітньою програмою на основі Нової української школи (наказ Міністерства освіти і науки України від 26.07.2018 № 814).

У разі наявних можливостей (відповідний рівень навчальних досягнень, стан здоров'я), з урахуванням рекомендації шкільної психолого-педагогічної

комісії та за згодою батьків (осіб, які їх замінюють) учні після підготовчого класу можуть продовжити навчання у другому класі за оновленими типовими освітніми програмами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 25.06.2018 № 693 «Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти I ступеня для дітей з особливими освітніми потребами (далі – Типова освітня програма; наказ МОН № 693).

Просимо взяти до уваги:

відповідно до пункту 4 зазначеного вище наказу МОН № 693, Типова освітня програма вводиться в дію з 2018/2019 навчального року для 2-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти;

пунктом 5 визнано такими, що втратили чинність: наказ Міністерства освіти і науки України від 28.01.2014 № 80 (зі змінами) «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа)»; наказ Міністерства освіти і науки України від 21.07.2017 № 1081 «Про затвердження Типового навчального плану для дітей з інтелектуальними порушеннями помірною та тяжкою ступеня (початкова школа)».

З огляду на особливості навчально-пізнавальної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями, наказом Міністерства освіти і науки України від 26.07.2018 № 816 затверджено типову освітню програму початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів I класів для дітей зазначеної категорії для організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році.

Для учнів 10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти II ступеня на 2018/2019 навчальний рік наказом Міністерства освіти і науки України від 26.07.2018 № 813 затверджена оновлена типова освітня програма.

Учні 5-10 класів спеціальних закладів освіти, починаючи з 2018/2019 навчального року, навчаються за типовими освітніми програмами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.06.2018 № 627 «Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами» – із змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 26.07.2018 № 815 (далі – Типова освітня програма; наказ МОН № 627).

Відповідно пунктом 5 наказу МОН № 627 визнано таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України від 22.04.2014 № 504 (зі змінами) «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку».

Учні 11-12 класів спеціальних закладів освіти, починаючи з 2018/2019 навчального року, навчаються за типовими освітніми програмами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 21.06.2018 № 668 «Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів

загальної середньої освіти III ступеня для дітей з особливими освітніми потребами (далі – Типова освітня програма; наказ МОН № 668).

Пунктом 4 наказу МОН № 668 Типова освітня програма вводиться в дію:

для 10-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами на 2018/2019, 2019/2020 навчальний рік;

для 11-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами на 2018/2019, 2019/2020 та 2020/2021 навчальний рік.

Відповідно пунктом 5 наказу МОН № 668 визнано таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України від 12.02.2015 № 134 (зі змінами) «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку».

Ураховуючи звернення до МОН керівників спеціальних закладів, нагадуємо, що на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 753 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585» з 1 вересня 2018 року не здійснюється набір учнів із затримкою психічного розвитку до підготовчого, першого та п'ятого класів спеціальних закладів. Навчання таких учнів забезпечується у закладах загальної середньої освіти за місцем проживання в інклюзивних та спеціальних класах.

Пунктом 4 постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585 «Про встановлення строку навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з особливими освітніми потребами» рекомендовано органам місцевого самоврядування до 2022 року перетворити існуючі спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для дітей із затримкою психічного розвитку в інші типи закладів системи освіти.

З урахуванням зазначеного наказом Міністерства освіти і науки України від 26.07.2018 № 815 внесені зміни у додаток про навчальні плани спеціальних шкіл, спеціальних класів для дітей із затримкою психічного розвитку, затверджених наказом МОН № 627 (таблиці 16, 17), де зазначена їх чинність:

6 клас – на 2018/2019 н. р.,

7 клас – на 2019/2020 н. р.,

8 клас – на 2020/2021 н. р.,

9 клас – на 2021/2022 н. р.

Відповідно до абзацу 2 пункту 3 статті 13 початкова школа може забезпечувати здобуття початкової освіти дітьми (незалежно від їх кількості) одного або різного віку, які можуть бути об'єднані в один або в різні класи (групи). Освітній процес у такій школі може організовуватися одним чи кількома вчителями або в будь-якій іншій формі, яка є найбільш зручною та доцільною для забезпечення здобуття дітьми початкової освіти відповідно до стандарту початкової освіти.

Особливістю Нової української школи є зміна акцентів у меті навчання, де головним має стати учень, який навчається, а не предмет, якому його

навчають. Таке навчання передбачає не лише опанування учнем академічних знань, а й так званих соціальних компетентностей (уміння працювати в команді, вирішувати складні проблеми, пропонувати нові ідеї тощо) для забезпечення подальшої інтеграції в суспільство.

Окрім того, вільному розвитку творчої особистості дитини сприятиме організація освітнього середовища у класі. Щоб освітнє середовище заохочувало дітей до самовизначення і сприяло розвитку їхніх можливостей, необхідно, щоб воно було мобільним, легко трансформувалося для колективної, групової роботи. Крім того, усі навчальні об'єкти, якими безпечно можуть користуватись учні, мають бути доступними дитині, щоб вона мала можливість вільно пересуватися класом для пошуку необхідних навчальних матеріалів.

Поради щодо планування і дизайну освітнього простору школи, спрямованого на розвиток дитини та мотивацію її до навчання, викладені у Методичних рекомендаціях щодо організації освітнього простору Нової української школи, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 23.03.2018 № 283.

Особливості організації освітнього процесу в перших класах за Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Савченко О. Я. та Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Шияна Р. Б., вивчення предметів, оцінювання та види контролю навчальних досягнень учнів визначені Інструктивно-методичними рекомендаціями щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році, лист Міністерства освіти і науки від 03.07.2018 р. № 1/9-415.

Одним з основних завдань спеціальних закладів освіти є формування життєвих компетентностей учнів, зокрема, підготовка їх до відповідної практичної діяльності та самостійного життя в сучасних суспільно-економічних умовах.

Формування життєвих компетентностей набуває особливого значення в освітньому процесі спеціальних закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Йдеться про комплексність і неперервність психолого-педагогічної, трудової, фізичної, соціальної реабілітації учнів шляхом створення оптимальних умов для їх фізичного, інтелектуального, психічного розвитку. При цьому корекційно-розвиткова робота є складовою освітнього процесу спеціальних шкіл, НРЦ та визначає особливості функціонування таких закладів у порівнянні із закладами загальної середньої освіти.

У спеціальних закладах освіти для дітей з особливими освітніми потребами (спеціальні школи, НРЦ) важливою складовою освітнього процесу є трудове навчання та професійна орієнтація. При цьому надзвичайно важливим є професійне орієнтування учнів з особливими освітніми потребами у початковій школі та формування у них професійно важливих якостей.

Разом з тим, вирішення цих завдань ускладнюється порушеннями фізичного, психічного розвитку, сенсорними порушеннями у дітей з особливими освітніми потребами, недостатньою сформованістю мовленнєвої

сфери, умінь аналізувати та узагальнювати відповідні процеси. Тому важливим етапом профорієнтаційної роботи є ознайомлення учнів з особливими освітніми потребами початкової школи з наявними спеціальностями з урахуванням особливостей розвитку дітей, рекомендацій лікарів та формування відповідних практичних навичок на базі шкільних навчальних майстерень.

У подальшому освітньому процесі створюються умови для особистісно орієнтованої профорієнтаційної орієнтації, допрофесійної або професійної освіти учнів з особливими освітніми потребами, системного удосконалення їх загальноосвітньої та фахової підготовки, забезпечення професійного самовизначення у співпраці із закладами професійної (професійно-технічної освіти).

Трудове навчання та професійна орієнтація у спеціальних закладах освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями є основою для подальшої професійної підготовки випускників цих закладів. З урахуванням можливостей навчально-матеріальної бази закладу трудове навчання може здійснюватися у формі поглибленого професійно-трудоного процесу в 11 класі.

Корекційна спрямованість трудового навчання забезпечує практичне застосування учнями з особливими потребами засвоєних знань, умінь і навичок, загальний розвиток, адекватне професійне орієнтування учнів з урахуванням особливостей їх психофізичного розвитку та рекомендацій лікарів. Тому актуальними є питання удосконалення освітнього процесу учнів з особливими потребами, зокрема, в частині їх відповідного професійного орієнтування, підготовки до подальшого професійного навчання з урахуванням можливостей та інтересів дітей, побажань батьків, потреб ринку праці.

Варто організувати трудове навчання за актуальними напрямками: комунальна сфера, сільськогосподарська праця, сфера обслуговування та інше. Такий підхід забезпечить адекватну професійну соціалізацію учнів спеціальних закладів освіти, працевлаштування випускників з урахуванням потреб місцевого ринку праці.

Здійснення трудового навчання та професійного орієнтування учнів з особливими освітніми потребами зумовлює наявність сучасної матеріальної бази та перегляд профілів трудового навчання у спеціальних закладах освіти з урахуванням можливостей їх подальшої професійної підготовки у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Проте у багатьох випадках навчально-виробничі майстерні спеціальних закладів освіти обладнані за стандартними профілями (столярна, слюсарна, швейна справа), часто застарілим устаткуванням, яке потребує заміни та відповідного фінансування.

За останні роки контингент учнів спеціальних закладів освіти (спеціальна школа, навчально-реабілітаційний центр) суттєво змінився. Щороку у таких закладах збільшується кількість дітей із складними, комплексними порушеннями розвитку, зокрема розладами спектра аутизму, синдромом Дауна, ускладненими порушеннями інтелектуального розвитку,

що потребує особливого підходу в організації освітнього, виховного та реабілітаційного процесу.

З метою ефективної психолого-педагогічної оцінки, запровадження технологій ефективної корекційно-розвиткової допомоги та супроводу дітей із синдромом Дауна, аутизмом, ускладненими порушеннями інтелектуального розвитку, в рамках експериментальної діяльності розроблено навчально-методичну літературу, зокрема, навчально-методичні посібники:

«Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями», Чеботарьова О. В., Блеч Г. О. та інші;

«Секвенційні програми допомоги дітям з аутизмом», Островська К. О., Саламан О. Л., Січкара Л. І. та інші;

«Основи діагностики дітей з розладами аутичного спектра», Островська К. О., Качмсарик Х. В., Дробіт Л. Р.

У посібниках «Форми та методи навчання української мови дітей з інтелектуальними порушеннями», Іванченко С. В., Ліщук Н. І., Макарук Н.О. та інші, «Компенсаторне навчання дітей з інтелектуальними порушеннями», Василенко-ван де Рей А., Ліщук Н. І. та інші, розкрито нестандартний підхід до організації навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку загалом та дітей з синдромом Дауна.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з інтелектуальними порушеннями здійснюється за «Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку», Чеботарьова О. В., Блеч Г. О.

Упродовж 2016-2017 років та першого півріччя 2018 року представниками Рахункової палати України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини здійснені моніторингові візити до спеціальних закладів освіти з метою з'ясування стану дотримання прав учнів. Зокрема, під час моніторингових візитів виявлені факти недостатнього забезпечення підручниками, корекційними засобами навчання учнів спеціальних шкіл та НРЦ, приміщення та будівлі яких не відповідають гігієнічним вимогам до облаштування, утримання і режиму спеціальних закладів освіти тощо. Зазначене ускладнює надання педагогічними працівниками якісних освітніх та реабілітаційних послуг учням зазначених закладів освіти.

З метою забезпечення реалізації права на освіту дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі наказом МОН від 22.03.2018 № 271 затверджено «Примірний перелік корекційних засобів навчання та реабілітаційного обладнання для спеціальних закладів освіти».

За інформацією Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (далі – ІМЗО), з відновленням фінансування видання підручників, починаючи з 2013 року, систематично видаються підручники для учнів з особливими освітніми потребами. Оновлений Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в закладах загальної середньої освіти для навчання дітей з особливими освітніми потребами (за нозологіями) (далі – Перелік), щороку надсилається департаментам

(управлінням) освіти і науки (далі – департаменти) та розміщується на веб-сайті Міністерства.

Підручники для дітей з особливими освітніми потребами видаються, як правило, один раз на п'ять років. Відсутність або низький рівень забезпечення учнів спеціальних закладів освіти зазначеними у Переліку підручниками (за даними представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, для дітей з інтелектуальними порушеннями – від 14 відсотків) свідчить, зокрема, про невчасне їх замовлення (або не замовлення) закладами та відповідними органами управління освіти і науки.

Водночас повідомляємо, що з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності окремих категорій учнів з особливими освітніми потребами, оригінальні (адаптовані) підручники з першого класу по випускний видаватимуться лише для дітей з інтелектуальними порушеннями розвитку та шрифтом Брайля – для сліпих дітей.

Підручниками зі збільшеним шрифтом передбачено забезпечувати учнів з порушеннями зору 1-4 класів. Спеціальні заклади освіти для дітей зі зниженим зором, окрім літератури, зазначеної у Переліку, використовують програми та навчальну літературу, рекомендовану Міністерством до використання закладам загальної середньої освіти у кожному новому навчальному році, із застосуванням тифлотехнічних засобів навчання. При цьому завданнями педагогів є врахування індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких учнів та створення відповідних умов для засвоєння програмного матеріалу, пропонуваного для учнів загальноосвітньої школи.

Спеціальні заклади освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими порушеннями слуху, опорно-рухового апарату, тяжкими порушеннями мовлення упродовж відповідно організованого освітнього процесу використовують програми та навчальну літературу, рекомендовану Міністерством до використання закладам загальної середньої освіти.

З огляду на зазначене, просимо департаменти посилити контроль за вчасним наданням замовлень підручників відповідними закладами загальної середньої освіти та своєчасно подавати ІМЗО узагальнену заявку, не залежно від місця та форми навчання учнів з особливими освітніми потребами.

Частиною шостою статті 25 Закону України «Про освіту» визначено, що засновник забезпечує утримання та розвиток матеріально-технічної бази заснованого ним закладу освіти на рівні, достатньому для виконання вимог стандартів освіти та ліцензійних умов. Важливою є участь у цьому процесі відповідних органів управління освіти.

Виконуюча обов'язки заступника
директора департаменту загальної
середньої та дошкільної освіти

О. П. Малишева